

Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyetler Birliği Arasındaki Soğuk Savaş Yıllarında Amerikan Dış Politikası

Yrd. Doç. Dr. B. Ayça ÜLKER ERKAN

Celal Bayar Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, İngiliz Dili ve Edebiyatı

ÖZET

Bu makalenin amacı Amerika ve Sovyetler Birliği arasındaki Soğuk Savaş yılları süresince Amerika Birleşik Devletleri'nin uyguladığı dış politikayı ortaya koymaktır. Amerikan dış politikası için kullanılacak anahtar sözcüklerin başında barış, fırsat ve demokrasi gelir. Amerikan prensibi olan "hür irade" ile Rusların güvenlik ihtiyaçları arasındaki gerilim "Büyük İttifak"ın parçalanmasının en önemli sebebidir. Harry Truman'ın izlediği tahdit politikası, ABD'nin soğuk savaştaki dış politikasının temelini oluşturur. Bu politikanın amacı, Sovyetler Birliği'nin Doğu Avrupa'dan Batıya doğru genişlemesini engellemek ve Komünist devletlerin saldırısı durumunda ABD'de sadece sınırlandırılmış bir güçle karşı koymaktır. Cumhuriyetçi Eisenhower ise tahdit politikası yerine caydırma politikasını seçti. ABD'nin uyguladığı politikaların çoğu Rusların yayılmasını ve kendilerine tehdit unsuru olmalarını engellemektir.

Anahtar Kelimeler: Soğuk Savaş, Tecrit Politikası, Tahdit Politikası, Misilleme, Caydırma Politikası.

American Foreign Policy in the Cold War Years between the United States and the Soviet Union

ABSTRACT

The key words that can be utilized in American foreign policy are peace, opportunity and democracy. The containment policy of Harry Truman formed the basis of foreign policy of the United States in the Cold War. The aim of this policy was to prevent the expansion of the Soviet Union from Eastern Europe to the West and in case of an attack of communist countries America would only resist with a limited power. The Republican Eisenhower has chosen the policy of deterrence instead of containment. Still, the containment policy is widely used in the Cold War years.

Key words: Cold War, Isolationism, Containment Policy, Retaliation, Policy of Deterrence.

GİRİŞ

Bu makalenin amacı Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyetler Birliği arasında ortaya çıkan Soğuk Savaş'ın nedenleri ve her iki ülkenin, özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nin bu durum karşısında izlediği dış politikayı ortaya koymaktır. Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyetler Birliği arasında ortaya çıkan Soğuk Savaş bir makaleye sığdırılamayacak kadar uzun yıllar sürmüş ve hatta üzerine pek çok kitap yazılmıştır. Bu Savaş, çoğu ülkelerin kendine özgü uluslar arası politik stratejiler izlemelerine sebep olmuştur. Bu iki devlet arasındaki gerilim, o zamanın süper güçleri olmalarından dolayı, pek çok ülkenin kaderini kaçınılmaz biçimde etkilemiştir. Günümüzde Amerika Birleşik Devletleri, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin dağılmasından sonra dünyadaki tek süper güç olarak yerini korumuştur. O halde böyle bir güce sahip olup onu nasıl muhafaza ettikleri hep merak konusu olmuştur. Kuşkusuz, dünyadaki dengeleri böylesine düzenleyen ve süper güç konumunu muhafaza eden Amerika Birleşik Devletleri'nin yıllar boyunca izlediği politik stratejiler etkili olmuştur. Bu stratejiler günümüz Amerika Birleşik Devletleri'nin izlediği stratejilerden çok da farklı değildir. Makale, Amerika Birleşik Devletleri'nin Sovyetler Birliği'ni alt edip dünyadaki dengeler ile nasıl oynadığını ve izledikleri bu çarpıcı stratejinin sonuçta günümüz koşullarında da nasıl etkili olduğunu ortaya koymaktadır.

Öncelikle Amerika Birleşik Devletleri'nin izlediği uluslar arası politikanın kökeni anlamlandırabilmek için Soğuk Savaş yıllarında izlediği dış politikayı tartışmak gerekir. Amerikan politikasını en iyi şekilde yönlendiren ana konuların başında, geçmişteki hatalardan sakınmak ve olası savaşları engellemek gelir. Geçmişten alınan dersler doğal olarak devlet yetkililerini barış yönünde koşullandırmıştır. Onlara göre barış için birinci koşul, savaşı başlatan ulusları tamamen bozguna uğratıp silahsız hale getirmektir. İkinci koşul ise hür iradenin, başka bir deyişle ulusların kendi geleceklerini belirleme, (self-determination) gelişmesini sağlamak ve gelecekte olması muhtemel buhranları engellemektir. Amerika'nın Milletler Cemiyeti'ne katılmaması uluslararası düzende bir çöküşe neden olmuştur. Bundan dolayı üçüncü koşul, yeni bir ortak güvenlik organizasyonuna üye olmaktır. Son olarak da A.B.D. Başkanı Roosevelt ve danışmanları, Büyük İttifak (Grand Alliance) üyelerinin ortak düşmanlarıyla birleşmedikçe ve başarı sağlayacak dostane ilişkiler geliştirmedikçe gelecekle ilgili görüşlerini gerçekleştirilemeyeceğini fark etmiştir (Gaddis, 1972: 2). Amerikalılar gibi Sovyetler Birliği de geleceğin temelini oluşturacak olan geçmişi unutmamıştır:

Washington ve Moskova'nın her ikisi de barışı istedi; fakat güçlü ülke içinde etkiler her birinin bunu aykırı biçimlerde kavramasına sebep oldu. Ortak bir amacın çarpışan bu anlayışları; ironik bir durum yaratarak eş zamanlı barış arayışlarının taraflarını Soğuk Savaşa sevk etmesi Büyük İttifakı zafer sırasında yıktı. (Gaddis, 1972: 3)

Hitler'in 1941 tarihinde Sovyetler Birliği'ne saldırması, Nazi Almanya'sının Amerika ile olan ilişkilerini en düşük seviyeye getirmiştir. Ayrıca Hitler' in Pearl Harbor baskınından (7.XII.1941) hemen dört gün sonra (11.XII.1941) savaş ilan etmesi, Birleşik Devletleri ve Sovyetler Birliği'ni doğal müttefikler durumuna getirmiştir. Artık Almanya'ya karşı kazanılacak zaferin bu andan itibaren geçmişteki farklılıklar ne olursa olsun Rusya ile işbirliğine bağlı olduğu ortaya çıkmıştır. Roosevelt' in "Büyük Planı" (Grand Design) Almanya'yı bozguna uğratmada Sovyetler Birliği ile girilecek basit bir askeri ittifakın da ötesinde idi. Çünkü Sovyetler Birliği ile işbirliği savaş sonrası barışı güvence altına almakta önemli bir faktör durumuna gelmiştir. Roosevelt, Amerika'nın ve Sovyetler Birliği'nin savaştan dünyanın iki güçlü ulusu olarak çıkacağını biliyordu. Bu birlik sağlanırsa, hiçbir üçüncü güç onlara karşı zafer kazanamazdı. Eğer bu birlik sağlanmadığı takdirde, dünya iki silahlı kampa dönüşebilirdi. A.B.D. Başkanı'nın, Sovyetler ile işbirliğindeki "Büyük Planı" gelecekteki savaşları engellemek amacıyla yönelik olacaktır. Bu gelecek vizyonunun geçmişten çıkarılan dersler üzerine kurulduğu açıktır (Gaddis, 1972: 6-7). Aslında, Amerikan planının en belirgin ve açık amacı, II. Dünya Savaşı'ndan sorumlu ülkeleri zararsız duruma getirmektir.

Hür irade, Roosevelt ve danışmanlarının gözündeki II. Dünya Savaşı'nın en önemli politikalarındandı. Roosevelt ve Churchill'in 1941'deki Newfoundland kıyısında yaptıkları toplantıda ülkelere yeni toprak kazanma amacı gütmeyeceklerini, sınırsal değişikliğe sebep olmadan orada yaşayan insanların haklarına saygı duyarak ve kendi hükümetlerini seçme haklarına karşı çıkılmayacağı konusunda fikir birliğine vardılar. Fakat Sovyetler Birliği'nin Batı sınırları boyunca yarattığı etki bölgeleriyle (spheres of influence) gelecekteki saldırılara karşı kendini koruma eğiliminin Roosevelt'in politikasıyla karşılaşınca ciddi bir zıtlığa sebebiyet verdiği açıktır. Zira, Sovyet dış politikası, bölgesel etkilere, başka bir deyişle güçler dengesine (balance of power) dayanmakta idi.

Dış Politikaya Amerikan Yaklaşımı

1823-1939 döneminde, genellikle Amerika Birleşik Devletleri kendini Avrupa devletler sisteminden izole etmiştir. II. Dünya Savaşı'ndan beri Amerikan dış politikası, eyalet sistemi ve diğer ülkelerle ilgili Amerikan sistemi arasındaki gerilim ve birbirini etkileyen faktörlerden oluşmuştur. John Spanier Amerikan eyalet sistemini şu şekilde özetlemiştir:

Eyalet sisteminde, her üye yüksek bir derecede ehemmiyetsizlik hissetmeye eğilimlidir. "Kendini" koruma, diğer potansiyel düşman eyalete karşı savunmadır. Bu da ancak diğer komşu eyalete göre güçlü olmakla sağlanabilirdi. . . . Güç politikası her eyaletin kendi güvenliğiyle ilgili endişelerinden ortaya çıkar. Bu koşullar altında güç dengesi eyalet sisteminin yıkılmasını önleyen bir durum olduğunu anlamak pek güç değildir. (1992: 2)

Güç, bu anlamda, aynı kuvvetle karşı koyan bir gücü temin etme anlamına gelir. Dış politikada da güçler dengesini göz ardı etmemek gerekir. 19. yüzyılın tamamı ve 20. yüzyılın başları süresince, A.B.D. güç politikasından (power politics) tarihsel tecrit politikasını (Monro Doktrini) 2.XII.1823'den itibaren korumaktaydı ve güvenliğinin tadını çıkarıyordu; çünkü Avrupa kıtasındaki güç dengesi Britanya tarafından korunmaktaydı. Almanya'nın 1939 yılından itibaren tehditkâr olmaya başlaması Amerikalıların daha önceden izlediği tecrit politikasını (isolationism) ortadan kaldırdı. Ayrıca, Amerikan güvenliği, herhangi bir devlet özellikle anti-demokratik bir devlet tarafından tehdit edilebilirdi. Çünkü insani, doğal ve endüstriyel kaynaklar başka devletler tarafından kontrol ediliyordu. Böyle bir durum A.B.D.'nin zayıf düşmesine ve hatta bir gün Kuzey Amerika'ya askeri bir saldırı ihtimalinin olabileceğine dikkat çekmiştir (Spanier, 1992: 4).

Amerikan, dış politikası için önemli anahtar sözcükler barış, fırsat ve demokrasi idi. A.B.D. sadece gelişmiş iç demokratik hayat tarzının ışık kaynağı değil, aynı zamanda uluslararası ilişkilerde ahlaki bir üst demokratik modelin örneğidir. A.B.D. demokratik ve barışçıl bir devlet politikasını izlemekte idi. A.B.D., sosyal tabakalar arasındaki eşitliğe dayanan bir toplum olduğundan, Sosyalizm ve Komünizm gibi hareketlerden çok uzaktaydı. Politik olarak tarafsız kalmaya çalışan Amerikan diplomasisinin klasik fikri şöyleydi:

. . . Çıkar uzlaşması, değişiklikleri yatıştırmak ve çelişkileri izole etmek ve yumuşatmaktadır. A.B.D. , devletlerarası yanlış anlamaları düzeltmeyi rasyonel bir süreç olarak kabul etmesine rağmen bundan oldukça şüpheliydi. Düşmanlar, bu durumu kötü yönde kullanıp milleti aşağılayabilirdi. Zira, ahlakı bozuk düşmanla uzlaşmak kötüye bulaşmak anlamına gelebilirdi. (Spanier, 1992: 13)

Diğer taraftan Sovyetler Birliği liderleri için de ideoloji önemliydi. Onlara göre Kapitalizm, insanlığın özgürlüğünü engelleyen başlıca neden idi. Bu sebepten dolayı Sovyetler, gücü elinde tutarak Kapitalist devletleri rakip olarak görmüş ve tanımlamış idi. Sovyetler, Amerikalı ve Batı Avrupalı devletleri Kapitalist olduklarından rakip olarak düşünmüştür. Diğer yandan, geleneksel Sovyet eğilimi, genişleme (expansionism) yönündedir. Kısacası, Amerikan kültürü ve yaşam tarzı ile Sovyetler Birliği'nin yaşam tarzı ve görüşü arasındaki fark göze çarpmaktadır (Spanier, 1992: 17-18).

Soğuk Savaşın Başlaması

Başbakan Winston Churchill ve Başkan Franklin Roosevelt, 1945 öncesi Quebec Konferansı'nda Sovyetler Birliği'nin savaş sonrası Avrupa kıtasına hakim bir güç olacağını düşünmüştür. Almanya'nın ise Avrupa ve küresel güç dengesini tehdit edici bir faktör olduğunu göz ardı etmişlerdir. Güvenliğin, Rus-Amerikan iyi niyetine dayanacağını ummuşlardı. Fakat, John Spanier'in ifade ettiği gibi:

Batılıların Sovyetler Birliği ile ilişkiyi kesip onları yok etme ve aynı zamanda Adolf Hitler tehdidini Batıdan Rusya'ya doğru çevirme

çabaları Sovyet düşmanlığının temel nedeni olarak düşünülüyordu. Bu tavrın üstesinden gelmek için Amerikalı liderler sadece iyi niyetlerini göstermeleri gerektiğini ve dostluklarını kanıtlamayı düşünüyorlardı. Amerikan inancına göre ‘dost kazanmanın yolu dost olmaktır’. (Spanier, 1992: 23-24).

Savaş sonrası barış ve işbirliği temeline dayanan Amerikan rüyası, Kızıl Ordu’nun Nazi ordusunu durdurması ve 1943’de karşı atağa geçerek Almanları Stalingrad’da bozguna uğratmasıyla parçalandı. Ayrıca, Almanya’nın II. Dünya Savaşı sonunda gücünü yitirmesi Doğu Avrupa’da küçük bağımsız devletlerin ortaya çıkmasına yol açtı. Bunların arasında Polonya, Finlandiya, Litvanya ve Estonya vardır. Bu bölgeler savaştan önce Çarlık Rusya’sına aitti. Yalta Konferansı’nda, Sovyetler Birliği için özellikle Polonya, Doğu Avrupa’yı kontrol etmesi yönünde önem taşımaktaydı. Polonya, Sovyetler Birliği’nin emniyet kemeri özelliği taşıyordu. Sovyetler’in amacı, ülkesinin topraklarını Çarlık dönemi sınırlarına ulaştırmaktı. Tabii ki bu tür bir istek Atlantik Anlaşması’nı ihlal etmek anlamına gelebilirdi. Böyle bir durum Roosevelt’in, Sovyetler’in sınırsal isteklerine karşı çıkmasının en önemli sebebidir. Churchill hükümeti, Londra’nın Moskova’ya Doğu Avrupa için yardım eli uzatma isteksizliğinin farkındaydı ve Stalin’in isteklerini karşılamada Nazi-Sovyet Paktı’na katkıda bulunuldu. Roosevelt, İngilizlerin buna karşı çıkması konusunda ısrar etti. Çünkü zamanla Sovyetlerin Doğu Avrupa’daki genişleme politikasının sona ereceğini ümit etmişti. Bu savların dayandığı nokta ise Sovyetler’in Almanlardan çekinmesiydi. Hitler’in başarısı Moskova’nın ülke sınırlarını genişletmek için iştahını kaybettirecekti (Gaddis, 1972: 15).

Sovyet Dış İşleri Bakanı Molotov, Londra’da bir Anglo-Sovyet dostluk antlaşması imzaladı. F.D.R. Molotov “bu soruyu dile getireceğimiz uygun zaman gelecektir . . . şu an o zaman değil.” (Gaddis, 1972: 17) diyerek Rus sınır kazançlarından bahsetmedi. Moskova’nın Doğu Avrupa’da ortaya çıkan savaş sonrası hükümetleri yönetme niyeti Amerikalıları rahatsız etti. Amerikan prensibi olan “hür irade” ile Rusların güvenlik ihtiyaçları arasındaki gerilim ‘Büyük İttifak’ın parçalanmasının en önemli sebebidir.

Gaddis’e göre, dünya ekonomisinin yeniden yapılanması savaşa sebebiyet verecektir. Moskova’nın Bretton Woods para sistemine katılmayı reddetmesi veya ticaret sınırlarının kontrolü altındaki bölgelerde hafifletilmesi Soğuk Savaşın sebebinden çok bir sonucu mahiyetindedir. Çünkü, Büyük İttifak çöktüğünde ekonomik işbirliği imkansız olacaktır.

Almanya, II. Dünya Savaşı sonrası döneminde bile (1939-45) Avrupa’yı tehdit etmeye devam ediyordu. Bu sebepten dolayı İngiliz ve Amerikalıların Almanya’ya karşı savaşta Rusların yardımına ihtiyacı vardı (Gaddis, 1972: 22). Savaş yetkilileri, 1942 sonbaharında Fransız kıyılarına ayak basmakla Balyoz (sledgehammer) Operasyonunu bastırdılar. Bu operasyon İngilizlerin karşı çıkmasıyla sonuçlandı. Gaddis’in de ifade ettiği gibi “Amerikan stratejistlerinin erken bir Avrupa istilasını istemesindeki en önemli neden, Ruslara yardım etme

isteğidir” (Gaddis, 1972: 67). Gerçekten Almanya ve Japonya’yı saf dışı bırakmanın en iyi yolunun bu olacağı düşüncesindedir.

1946-1947 yılları sırasında Sovyetler, etki alanlarını Doğu Avrupa’ya doğru genişlettiler. Sovyetler Birliği, Türkiye’yi ve özellikle İstanbul’u kontrol altında tutup Akdeniz’e geçme yolunu kazanmak istemiştir. Başkan Harry Truman’ın İran ve Türkiye’nin politik bağımsızlığını ve sınır bütünlüğünü destekleme faaliyeti, Rus dış politikasının yarattığı bu ani krize karşı bir reaksiyondur. Sovyetler’in bu çabaları A.B.D.’yi Amerikan politikasını yeniden değerlendirmek zorunda bıraktı. Bu durumda Churchill, Soğuk Savaş’ın başladığını ve Amerikalıların İngiliz-Amerikan-Rus ittifakından oluşan Birleşmiş Milletler rüyasından vazgeçmeleri gerektiğini vurguladı (Spanier, 1992: 33).

Amerika Birleşik Devletleri, Sovyet dostluğunu kazanma politikasından vazgeçmiş ve Amerikan Dışişleri Bakanı James Byrnes bu yeni tutumu “metanet ve sabır politikası” olarak tanımladı (Spanier, 1992: 34). Bunun anlamı Sovyetler Birliği uzlaşmaz bir tutum içine girdiği takdirde, A.B.D.’nin ‘ciddi’ bir pozisyon alması demektir. Harry Truman’ın “Tahdit Politikası” olarak bilinen ve Amerika’nın Soğuk Savaş’taki dış politikasının temelini oluşturacak bir plan tasarladı. Bu politikanın amacı Sovyetler Birliğinin Doğu Avrupa’dan Batı’ya doğru genişlememesini ve saldırı durumunda ise A.B.D. sadece sınırlandırılmış bir güçle karşı koyacaktı (Urofsky, 1994: 339).

A.B.D. “Tecrit Politikası”ndan geri vazgeçti, çünkü bu politikanın A.B.D.’yi daha fazla korumayacağı kesindi. Ayrıca, A.B.D. 1949’un sonuna kadar atom bombası üretme tekelini elinde tutuyordu ve dünyanın kontrolünü ele geçirdi. Gerçekten de atom bombasının kullanılmasının özellikle 1945 Hiroşima felaketinden sonra korkunç bir sonuç yaratacağı ve bu tür silahların kullanımının bir ulusu savunmak değil yok etmek anlamına geleceği kanısı hakimdi. Soğuk Savaş terimi Spanier tarafından şu şekilde tanımlanmıştır:

‘Savaş’ ABD-Sovyet rekabetinin tehlikeli olduğuna işaret etti; ‘soğuk’ kelimesi nükleer silahların tamamen yıkıcı olduğunu ve savaşa tutuşmanın ‘sıcak’ (nükleer) silahlarla değil sadece savaşan askeri birliklerin kullandığı ‘soğuk’ silahlarla yapılabileceği gerçeğini vurguladı. (1992: 38)

Soğuk Savaş, Kapitalizm ve Komünizm çatışmasının kaçınılmaz bir nedenidir. Başlangıçta, Soğuk Savaş Avrupa’nın sınırlarının yeniden düzenlenmesi üzerine odaklanır.

Truman Doktrini

1947 tarihinde Başkan Harry Truman’ın ‘Truman Doktrini’ A.B.D. tarihinde önemli bir yer tutar. Evrensel nitelikli ‘Truman Doktrini’, yeni bir anti-komünist girişimine çağrı niteliğini taşımaktadır. Truman Doktrini görüntüde Yunanistan ve Türkiye’nin gelişmelerini desteklemek için yapılan ani bir çabadır. Ayrıca Sovyetlerin genişleme çabaları, A.B.D.’ye ‘aynı kuvvetle karşı koyma’ (countervailing policy) politikasını benimsemekten başka bir

seçenek bırakmıyordu. Kaldı ki, II. Dünya Savaşı süresince ve savaştan hemen sonra, anti-komünizm, Amerikan politikasının temel konusunu oluşturuyordu. Savaşın sonunda Amerikan politikacılarının temel ilgi alanı ne kendini ifşa eden bir dünya devriminin ve Batı Kapitalizminin tabyalarını bertaraf etmek, ne de Sovyetler Birliğini Doğu Avrupa'ya itmekti; fakat tarihsel tecrit politikasına geri dönmenin önüne geçmekti. Gerçekten de A.B.D.'nin tahdit politikası ülke içinde de Demokratlar ve Cumhuriyetçiler tarafından yaygın bir toplumsal destek buldu.

A.B.D.'nin kendi güvenliğini sağlaması ancak bol miktarda Amerikan dolarının Avrupa'ya enjekte edilmesiyle olurdu. Avrupa ekonomisini dev bir ekonomik yardım kurtarabilir ve savaş sonrası yıpranmış olan tarımsal ve endüstriyel üretimi eski işler durumuna getirebilirdi. Sovyetler, Amerika'nın Avrupa'ya yardım etme planının, Amerikan ekonomik emperyalizmi olduğu iddiasını ortaya atmış ve kendilerine bağımlı olan uydu ülkelerin temsilcilerini de yanlarına alarak toplantıdan ayrılmışlardı. A.B.D. Dışişleri Bakanı George Marshall'ın, Avrupa'nın ekonomisini iyileştirme çabaları hakkındaki görüşü şu şekilde açıklanmıştır: “Politikamız herhangi bir ülkeye veya doktrine karşı değil açlığa, yoksulluğa, ümitsizliğe ve kaosa karşı çevrilmiştir” (Blum ve Feely, 1998: 703). Marshall, gerekli sermayeyi sağlayacak ve aynı zamanda Avrupalıların planları konusunda da destek verecekti. Türkiye dahil, on altı devlet 1948'de kurulan Avrupa Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (OECE) yoluyla ekonomik planlamaya entegre olmaya başlamışlardı (Blum ve Feely, 1998: 704).

Amerika'nın bu yardım teklifi Sovyetler Birliği de dahil bütün Avrupa ülkelerini kapsamı içine alıyordu. Eğer bu, yalnızca Batı Avrupa ülkelerine bir çağrı olmuş olsaydı, A.B.D. Avrupa'yı bölmekle ve Soğuk Savaş daha da yoğunlaştırmakla suçlanabilirdi. Fakat Komünist bir devletin, Kapitalist devletlerin ekonomik gelişmede söz sahibi olmasına pek izin vermek istememesi doğaldır. Gerçekten 1948'de başlatılan Marshall Planı başarılıydı; çünkü birçok Avrupa ülkesi şehirlerini yeniden inşa edip fabrikalarını işler duruma getirebilmişti. Bu yıllar Amerika'nın kendi dış politikasını organize etmedeki başarısı ile ilişkilidir: Bu özellikler esas itibarıyla, kendine güven, cömertlik, enerji ve hayal gücüdür.

Marshall Planı'nın tek başına yeterli olmayacağı çok geçmeden anlaşıldı; zira 1948 yılında Sovyetler, Çekoslovakya'yı demir perde içine bir uydu ülke olarak almış ve birkaç ay sonra Batının askeri kuvvetlerini Doğu Avrupa ülkelerinden çıkarmak için Berlin şehri üzerinde çeşitli engelleme çabalarına girerek “Berlin Buhranı”nı yarattılar. Ancak A.B.D.'nin Berlin'e sağladığı yoğun destek ve maddi yardımlardan dolayı Sovyetler başarılı olamadı.

Amerika'nın caydırma politikası tamamen Amerikan hava kuvvetleri stratejisine dayanıyordu. Bu strateji iki tahmin üzerineydi: Birincisi, gelecekteki bir savaş A.B.D.'ye ve Batı Avrupa'ya direkt bir Sovyet saldırısı ihtimalidir. İkincisi ise hava kuvvetleri ile caydırma politikası olup sonuçta doğacak ağır bir

hasarı karşılayabilmeyi göze almak intihar etme anlamına gelecekti (Spanier, 1992: 54).

A.B.D. savunma modelinde Avrupa önceliği vardı; Asya ise ikinci ilgi odağıydı. Bir yanda Avrupa'nın iyileşmesi ve diğer yanda ise Çin'in çöküşü Doğuda bir boşluk yarattı ve Sovyetlerin baskısını Asya'ya doğru çevirdi. Bu durum ise Kore Savaşı'nın ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

Milliyetçi Çin'in çökmesi ve Kore Savaşı A.B.D.'nin dış politikasını anti-Sovyet'ten anti-komüniste çevirmiştir. Çin'in kaybedilmesi ise Amerika'nın politikasını değiştirmesine neden oldu. Aslında Çin, Amerikan ürünlerinin potansiyel pazarı durumundaydı. Çin'in üzerinde asıl ilgi politik merkezli değil ekonomik kökenli idi (Spanier, 1992: 80).

Cumhuriyetçiler, demokratik yönetimlerin yaptığı hataları görmüş ve onları kullanarak halkın hayal kırıklığını kendi politikaları yönünde sömürmeye karar vermişti. Gerçekten de Amerikan politikası Komünizme karşı tavrı aldı: Bu yeni politika gereği herhangi bir Sino-Sovyet bloğu üyesinin genişleme politikası engellenecekti. Bütün Komünist bloğundaki devletler düşman kampının birer parçası olarak düşünülüyordu (Spanier, 1992: 83-84). Bu sırada Amerika'nın iç politikasında bir hareketlilik görülmeye başlandı. Nitekim, 1952 başkanlık seçimleri sırasında, Cumhuriyetçiler halkın tahdit politikasıyla ilgili hayal kırıklıklarını açıkça kendi lehlerine kullandılar.

Amerika'nın ülke olarak güven içinde olmaması ve Kore Savaşı ile yakından alakalı olmaları nedeniyle Roosevelt ve Truman Sovyetler'le Tahran, Yalta ve Potsdam'da yapılan toplantılarda trajik bir hata yaptılar. Cumhuriyetçiler, Truman'ın savaş sonrası izlediği dış politikasının kendini aldatmaktan başka bir şey olmadığını ileri sürdüler. Bir avukat ve cumhuriyetçi olan Dulles tahdit politikasının negatif, geçici ve ahlaki olmadığını ileri sürdü. 1952'de Eisenhower, Cumhuriyetçi adaylar arasından seçilimi sırasında siyasi gücünün en şaşalı noktasındaydı.

Dış politika Cumhuriyetçi Parti için zor bir politik problem teşkil etti. 1952'de Cumhuriyetçiler, Demokratların tahdit politikasına karşı meydan okudular ve Amerikan halkının istekleri doğrultusunda dünya meselelerinde yeni ve cesur adımlar atılmasının önemli olduğunu vurguladılar. Dulles, misilleme (retaliation) yaklaşımını altını çizdi. Bu yaklaşım, hava ve nükleer üstünlüğüne dayanacaktı. Nükleer silahların kullanımı, Sovyetler'in geleneksel üstünlüğünü nötralize etmiştir. Eisenhower, özellikle misilleme ve liberasyon kavramlarından etkilenmiştir (Divine, 1981: 12-14).

Cumhuriyetçiler, sadece Soğuk Savaş'ın sona erdirilmesine değil aynı zamanda bundan en az zararlı çıkılacağına söz verdiler. Cumhuriyetçiler, Sovyetler Birliğinin amacının Amerika'yı iflasa götürer yok olmasını sağlamak olduğunu bildirmiştir. Amerika'nın savunulması ancak sağlıklı bir ekonomik müessese ile sağlanabilecek idi. Bu tür bir yaklaşım dış yardımın ve askeri masrafların kesilmesini gerektirmekteydi. Ülke halkı ümitsizce Soğuk Savaş sona erdirecek daha etkili bir anti-komünist politika izlenmesini istiyordu.

Cumhuriyetçilerin Kore Savaşından kesin bir şekilde çekilmek istemeleri arzusunu dile getirmeleri 1952’de popüler olup seçilmelerinde büyük bir etken oldu. Amerikalıların artık savaş istemediği açıktı.

Seçimi kazanan Cumhuriyetçi Eisenhower’ın göreve başlarken ilk uygulaması Soğuk Savaşta Amerikan stratejisini yeniden belirlemek oldu. Amerikan kuvvetlerinin bütün dünyaya yayılması hem pahalı hem de verimsiz sonuçlar veriyordu. Yurtdışındaki Amerikan garnizonlarının ülkeye geri çekilmesi, olası Komünist bir saldırı başlatılması halinde, yer değiştirebilen ve stratejik bir yedek kuvvetle desteklenmesi gerektiğini vurguladı.

Beyaz Saray, 1953’de ‘Solaryum Operasyonu’na yöneldi. Eisenhower tahdit politikasının yerine caydırma politikasını (policy of deterrence) seçti. Başkan 1954’de bir basın toplantısında, bu stratejinin temel noktasının düşmanda meydana getirdiği belirsizlikte yattığını söyledi. Kitle misilleme gücü ilk sınavını 1954’de Hindini’de verdi. Sonuçta, Eisenhower Avrupa’nın ötesine Sino-Sovyet sınır çizgisi civarında bir hudut çizerek ve bu sınırı nükleer hava kuvveti ile destekleyerek genişletti (Spanier, 1992: 91). Belirli bir amaca ulaşmak için büyük bir rizikoyu göze alma (brinkmanship) politikası ilk kez Kore’de ateşkes sağlanması çabaları sırasında uygulandı.

Tayvan boğazındaki Amerikan politikası ise statükonun korunmasına dayanıyordu. Hükümet, serbest bırakma (disengagement) politikasını desteklemeye kararlıydı. Boğazlardaki politik pozisyon hava kuvveti ve deniz gücü ile desteklenebilirdi; nükleer silahları kullanmak ancak istilayı engellemek için söz konusu olabilecekti. Eisenhower politikası şu şekilde yorumlanır:

Hemen hemen tüm Eisenhower dış politika başarıları doğası itibariyle negatiftir. Kore Savaşını sona erdirdi, Hindini’de askeri bir müdahaleyi reddetti, ABD’yi Süveyş krizine karıştırmaktan sakındı, Quemoy ve Matsu için Çin’le savaştan kaçındı. Berlin’e karşı planları açığa çıkarma zorlamasına karşı direndi, atmosferde nükleer silahların patlatılmasını durdurdu . . . Eisenhower geride karmaşık bir vasiyet bıraktı. Soğuk Savaş tasfiye etme çabaları ve silahlandırma yarışının yüklerini hafifletmeyi başaramadı. (Divine, 1981: 154-55)

Kitle misilleme kavramı Amerikan yaklaşımına karşı tamamen uyarma mahiyetindeydi. Bu, ya hep ya da hiç stratejisidir. Caydırma politikası Amerikan hedefi idi. Nükleer silahlar, Amerika’nın ‘caydırma’ stratejisinin uygulanmasına yaradı. Bu stratejinin temel amacı savaşın kendisini bertaraf etmektir. A.B.D. savaşı söz konusu bile etmek istemediğinden çeşitli stratejiler üretmiştir. Buna karşı Sovyetler de, nükleer silahlara sahip olduklarını ileri sürdüler. Fakat Sovyetlerin roket gücünün eksikliği 1961’de A.B.D.’nin uzaydaki uyduları tarafından öğrenilmişti. Amerika’nın elindeki bu güçlü silahları kullanmadaki isteksizliği ve savaşa karşı olan kararlılığıyla gerilim seviyesi hızlı bir şekilde düştü (Spanier, 1992:130).

1950’lerin ortalarında Soğuk Savaşın etki alanı Avrupa’dan Asya ve Afrika’da ortaya çıkan yeni uluslara doğru yön değiştirdi. Bu bağlamda Güney

Vietnam, Amerikan ideolojisinin yayılma alanı olma yönünde önemli bir yere sahiptir. 1955’den 1961’e kadar Amerika, Güney Vietnam’a bir milyar dolar ekonomik ve askeri yardımda bulunmuştu (Herring, 1996: 66-68). Dış politika uzmanlarının gözünde Vietnam kargaşasının uluslararası önemi büyüktü. Savaş, Amerikan toplumunda derin etkiler bıraktı. Nixon, barışı savunmasına karşın A.B.D. savaştan yıpranmış bir şekilde çıkmıştır. Vietnam meselesi Nixon’un başkanlığının sona ermesine neden oldu.

Gerçekten de, Amerika’nın Vietnam Savaşına katılması 1940’ların sonunda Harry Truman ile başlayan tahdit politikasının mantıksal bir sonucudur. Vietnam’daki başarısızlık küresel tahdit politikasının hataların açığa çıkarmaktadır (Herring, 1996: i-ii). A.B.D.’nin Vietnam’a yardım etmesi, hiç kuşkusuz Çin tehdidini engellemeye yöneliktir. Bundaki amaç ise Komünist Çin’i anakaraya hapsedmek ve böylece Pasifik Okyanusu’na çıkmasını engellemektir. Vietnam Savaşı A.B.D.’nin birinci derecede politika alanındaki mağlubiyetidir. Amerika’nın ekonomisi Vietnam’dan sonra zayıflamaya başlamıştır. Bu durumda, Sovyet liderler sonuçta A.B.D. ile siyasi alanda eşitlik sağlamıştır. Soğuk Savaş bitimine doğru Ronald Reagan 1981’de göreve başlamasıyla İnsan Hakları Beyannamesiyle ‘özgürlük savaşçıları’ destekleyeceğini bildirdi. Reagan, Soğuk Savaşın başında yer alan geleneksel Amerikan dış politikası ideallerini destekler (Gaddis, 1992: 61-63).

Sonuç

Soğuk Savaş, A.B.D. ve Sovyetler Birliği devletleri arasındaki politik gelişmelerinin karmaşık bir şekilde kesişmesiyle ortaya çıkmıştır. Her iki süper gücün liderleri barış aramış; ancak bunu yaparlarken kendi ideolojilerinden asla vazgeçmemişlerdi (Gaddis, 1972: 361). A.B.D., uluslararası “açık kapı” politikası ile dünya çapındaki çıkarlarını korumayı bilmiştir. A.B.D.’nin uyguladığı bütün stratejiler, ekonomik ve askeri yardımların temelinde kendi güvenliğini sağlamak geldiği kesindir. Amerikalılar için en büyük tehdit Sovyetler idi; çünkü yayılmacı politikalarıyla Komünist rejimlerini yayma çabasına girmiş ve böylece dünyadaki süper güç olma yolunda en büyük adımlarını atmıştı.

A.B.D.’nin uyguladığı politikaların çoğu Rusların yayılmalarına ve kendilerine tehdit unsuru olmalarını engellemektir. Bu sebepten Soğuk Savaş yıllarında en çok uygulanan politika tahdit politikası olmuştur. Bu stratejinin amacı A.B.D.’nin kendi güvenliğini, dünyadaki mevcut güçler arasındaki dengeyi sağlayarak korumaktır. Ancak, Amerikan stratejisinin anlaşılabilir olmayan yönü, Amerikan liderlerinin bu stratejinin başarılmasında hemfikir olmaktan yoksun kalmalarıdır (Gaddis, 1992: 45). Sonuçta, Soğuk Savaş’ın sona ermesiyle iki kutuplu dünya ortaya çıkmıştır.

Amerika Birleşik Devletleri, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği’nin dağılmasından sonra da dünyadaki tek süper güç olarak yerini korumuştur. Dünyadaki dengeleri düzenleyen ve süper güç konumunu muhafaza eden Amerika Birleşik Devletleri’nin başarılı olmasında Soğuk Savaş yılları’ndan

başlayarak yıllar boyunca izlediği politik stratejiler etkili olmuştur. Bir başka deyişle, Soğuk Savaş yıllarında izlenen dış politika stratejileri Amerikan dış politikasının temelini oluşturmuş ve bu bakış açısı halen pek çok yönde devam etmektedir. Günümüz A.B.D dış politikasına bakarsak, Soğuk Savaş yıllarında izlediği politika itibarıyla çok da fazla bir değişimin olmadığını görebiliriz. Tarih tekerrür etmektedir: A.B.D.'nin temelde ekonomik, aynı zamanda siyasi nedenlerden dolayı Vietnam'a "barış sağlamak amacı ile" girmesi ve Vietnam Savaşı sonucunda ağır maddi ve manevi yenilgiye uğraması, A.B.D.'nin Irak harekâtında da aynı şekilde görülmektedir. A.B.D.'nin Irak'ta bulunan askerlerini geri çekmemesinin kuşkusuz maddi ve manevi sıkıntılar yarattığı ortadadır. Yeni seçilen A.B.D. başkanı Barack Obama'nın tutumu Irak'taki işgale son vermek yönündedir ve bunun sonucunda A.B.D.'nin Irak ve Afganistan'dan geri çekilmiştir. İkinci bir Vietnam olayı günümüzde tekrar yaşanmaktadır ve bundaki en büyük etmen kuşkusuz A.B.D.'nin Soğuk Savaş yıllarından beri izlediği dış politikaya bağlıdır.

KAYNAKÇA

- Blum, John M. and William S. Mc Feely, eds. (1988). *The National Experience: A History of the United States*. New York: Harcourt Brace Jovanovich Publishers.
- Divine, Robert A. (1981). *Eisenhower and the Cold War*. Oxford: Oxford University Press.
- Gaddis, John Lewis (1972). *The United States and the Origins of the Cold War 1941-1947*. New York: Columbia University Press.
- Gaddis, John Lewis (1992). *The United States and the End of the Cold War*. Oxford: Oxford University Press.
- Herring, George C. (1996). *America's Longest War: The United States and Vietnam, 1950-1975*. New York: Mc Graw-Hill Inc.
- Spanier, John (1992) *American Foreign Policy since World War II*. Washington: A Division of Congressional Quarterly Inc.
- Urofsky, Melvin I. ed. (1994). *Basic Readings in US Democracy*. Washington: United States Information Agency.

